

STROMY

a ich príbehy

Daniel Kollár a kolektív

DAJAMA

edícia
KS

STROMY

a ich príbehy

Daniel Kollár a kolektív

nadácia
ekopolis

Vydavateľstvo DAJAMA ďakuje Nadácii Ekopolis
za spoluprácu a pomoc pri tvorbe knihy.

PodĎakovanie

Kniha je poďakovaním všetkým tvorcom a prispievateľom do ankety Strom roka, ktorí sa zaslúžili o jej vznik a napredovanie v posledných dvoch desaťročiach. Osobitné poďakovanie patrí najmä Petrovi Medveďovi, Milanovi Hroncovi, Martine Hromadovej a Martinovi Babaríkovi, ktorí prispeli aj ku vzniku tejto knihy a patrónovi ankety Strom roka Petrovi Lipovi za podporu myšlienky propagácie stromov.

STROMY a ich príbehy

1. vydanie, 2023

Autor textu: Daniel Kollár a kolektív autorov nominácií (str. 158)

Editor a zodpovedný redaktor: Daniel Kollár

Fotografie: Martin Babarík, Pavol Hanzel, Alena Hroncová, Alan Hyža,
Daniel Kollár, Ivan Peko, Tibor Végh a kolektív autorov nominácií (str. 158)

Technický redaktor: Marianna Lázničková

Grafická úprava: Marianna Lázničková

Jazyková korektúra: Rút Facunová

Tlač: NIKARA, Krupina

Vydalo vydavateľstvo DAJAMA ako svoju 376. publikáciu.

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy nesmie byť reprodukováaná v akejkoľvek forme bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

ISBN 978-80-8136-153-1

RNDr. Daniel Kollár – DAJAMA, Karloveské rameno 4B, 841 04 Bratislava,
tel.: +421 (2) 446 317 02, info@dajama.sk, www.dajama.sk

Slovo na úvod

Milí čitatelia, vydavateľstvo DAJAMA (v nadväznosti na časopis Krásy Slovenska, ktorého je nakladateľom), vytvorilo pred niekoľkými rokmi edíciu KS, v ktorej tematicky spracováva nielen jednotlivé kultúrno-historické, ale aj prírodné pozoruhodnosti Slovenska. V rámci tejto edície pripravilo viaceré tituly súvisiace s prírodným dedičstvom našej krajiny. Prvý titul pod názvom Vtáacie územia vyšiel v novembri 2021, ďalšie tri (Doliny, Pohoria a Najkrajšie prírodné rezervácie) boli súčasťou trilógie Zelené Slovensko, ktorá vyšla v novembri 2022, a do tejto novej edície patrí aj diológia s titulmi Stromy a ich príbehy a Pralesy a život v nich.

Slovensko je stále nadpriemerne lesnatou krajinou v európskom kontexte a krajinou bohatou na množstvo stromov. Tie sú typickým znakom slovenskej krajiny a jednou z jej najvýznamnejších prírodných hodnôt. Ich početnosť a častý výskyt dodáva

Slovensku prirodzené čaro a pôvab. Stromy sú vďaka prírodným podmienkam, ale aj starostlivosti viacerých ľudských generácií v krajine rozptýlené na najrozmanitejších miestach. Rastú ako neoddeliteľná súčasť poľnohospodárskej alebo lesnej krajiny, ale i ľudských obydľí, historických záhrad alebo parkov. Z jednotlivých druhov stromov sú najpočetnejšie zastúpené lipy, duby, platany a gaštany, z ktorých mnohé sú veľmi staré a patria medzi pamätné a chránené stromy.

Pri koncipovaní knihy, ktorú držíte v rukách, sme v spolupráci s Nadáciou Ekopolis vychádzali z jednotlivých ankiet Strom roka, ktoré sa uskutočnili v predchádzajúcich rokoch. Strom roka je celoslovenská súťaž, ktorej cieľom je upozorňovať na význam stromov v životnom prostredí a vzbudzovať a posilňovať záujem verejnosti o svoje okolie, ako aj umožniť širokej verejnosti predstaviť svoj najkrajší strom a možno aj príbeh, ktorý sa s ním spája. Vyhlásovaná je

Lipa veľkolistá pri Necpaloch

každoročne od roku 2003 (s výnimkou roku 2005) formou ankety. Jej organizátorom je environmentálna Nadácia Ekopolis a finalistov do súťaže vyberá z verejne nominovaných stromov zmiešaná komisia. Víťazný strom je volený vo verejnom hlasovaní a vyhlasovaný spravidla koncom októbra. Prvé tri stromy s najvyšším počtom hlasov získavajú finančný príspevok na úpravu okolia, víťazný navyše odborné ošetrovanie. Ocenenie v podobe knižných poukážok dostávajú vylosovaní hlasujúci a nominujúci.

Od roku 2011 dokonca existuje aj súťaž Európsky strom roka a víťazi národných kôl vždy postupujú do finále európskej súťaže. Internetové hlasovanie o Európsky strom roka organizuje každoročne vo februári Environmental Partnership Association (EPA), ktorej členom je aj Nadácia Ekopolis. V minulom roku v tejto súťaži výrazne uspel aj Dračí dub zo Slovenska, ktorý sa umiestnil v rámci Európy na druhom mieste.

V tomto roku Nadácia Ekopolis už po dvadsiaty prvýkrát hľadá po celom Slovensku pozoruhodné stromy a vyzdvihuje ich význam pre krajinu i sídla.

„Aj vďaka úspechu Dračieho duba doma i v medzinárodnej súťaži si čoraz viac uvedomujeme, aké dôležité je budovať u ľudí záujem o životné prostredie, približovať verejnosti, čo obnáša kvalitná starostlivosť o stromy a najmä, aké nenahraditeľné funkcie existujúce stromy v krajine plnia,“ objasňuje zámery ankety Martina Hromadová z Nadácie Ekopolis. *„Aj tento rok hľadáme stromy, ktoré nás zaujmú svojou výnimočnosťou, nezlomnosťou či spojením s ľudskými príbehmi,“* dopĺňa Martina Hromadová. Prihlasovanie stromov do ankety prebieha v súčasnosti len elektronicky prostredníctvom formulára. *„V prihláske je potrebné uviesť základné informácie o strome – jeho druh, približnú výšku, lokalitu, kde rastie, a aspoň orientačný vek. Porote pri rozhodovaní o finálovej dvanástke určite pomôžu pútavé fotografie a nepochybne príbeh stromu,“* dopĺňa Martina Hromadová. Aj tento rok víťazi získajú financie na svoje odborné ošetrovanie.

Do knihy sme vybrali finalistov uplynulých 16 ročníkov a tie sme rozdelili podľa jednotlivých krajov. Dbali sme pritom na ich proporčné zastúpenie z hľadiska druhov

Dub letný v Lozorne

Hruška obyčajná v Laclavej

stromov a ich priestorové rozloženie. Keďže viaceré stromy sú aj symbolom jednotlivých lokalít Slovenska a patria tiež k výletným cieľom, snažili sme sa z tohto dôvodu vybrať tie, ktoré zaujmú nielen z vizuálno-estetického hľadiska či majú zaujímavé parametre, ale sa k nim viaže aj nejaký príbeh. Nie sú to len chránené stromy, ale i stromy, ktoré v posledných rokoch zaujali ľudí na Slovensku až tak, že sa stali finalistami ankety Strom roka. Myslíme si totiž, že strom nemusí mať štatút chráneného, aby zaujal človeka alebo aby mu poskytol to, čo človek v prírode hľadá. Dokonca viaceré ďalšie stromy na Slovensku by mali byť vážnymi aspirantami na tento štatút a mala by sa prehodnotiť metodika výberu, šandardizácie a ochrany stromov. Radi by sme touto publikáciou vyvolali aj diskusiu na túto tému a budeme vďační za všetky ohlasy.

Publikácia Stromy a ich príbehy je knižkou o finalistoch posledných šestnástich ročníkov ankety Strom roka, ktoré do tejto súťaže prihlásili mnohí nadšenci a milovníci prírody. Pri textoch o jednotlivých stromoch sme vychádzali z týchto nominácií. Zmeny vo vzhľade stromov sme sa snažili aktualizovať, ale pri niektorých (najmä najstarších nomináciách) sa nám to nie vždy podarilo. Dúfame však, že stromom-finalistom sa naďalej darí a sú potešením pre všetkých okoloidúcich. Vyberte sa preto spolu s nami na putovanie Slovenskom a navštívte jeho lokality s najkrajšími stromami. Určite pritom načerpáte veľa energie, ktorej majú stromy na rozdávanie. Učme sa ich vnímať a počúvať a tieto pocity odovzdávajme ďalej. Zostáva nám len dúfať, že vás našim výberom stromov oslovíme a k tomu vám prajeme veľa príjemných chvíľ strávených v ich blízkosti.

Bratislavský kraj

Dračí dub

Dub letný v Lozorne

Strom dostal pomenovanie vďaka svojej mohutnosti a vzhľadu, pretože pripomína sediaceho draka. Hoci je jeho kôra drsná a zjazvená ako z bájných súbojov drakov, nikto sa ho nebojí. Skôr naopak! Každý sa v jeho blízkosti cíti bezpečne.

Obvod kmeňa Dračieho dubu je takmer sedem metrov, čo znamená, že na jeho obchytenie treba štyroch až piatich chlapov. Z rozhovorov s odborníkmi vyplynulo, že má možno aj viac ako 700 rokov. Najšť víťaza ankety Strom roka 2022 nie je úplne jednoduché. V každom prípade však stojí za to naplánovať si k tomuto stromu výlet, pretože zážitok z pohľadu naň je doslova ohromujúci.

Dub je pomerne dobre ukrytý na malom vršku Kopanička v lese nad Lozornom. Dostaneme sa k nemu po značkovanej

Dub letný (*Quercus robur*)

Vek stromu: 700 rokov

Obvod kmeňa: 677 cm

Výška stromu: 18 m

Kataster obce: Lozorno

Okres: Malacky

Anketa Strom roka 2022 – 1. miesto

cyklotrase spájajúcej Lozorno s Košariskom, ktorá kopíruje trasu bývalej lesnej železnice. Ak príjeme do Lozorna autom, najlepšie je ho odstaviť pri vodnej nádrži, od ktorej

môžeme pešo alebo na bicykli pokračovať po asfaltovej ceste východným smerom. Minieme pamätník obetiam druhej svetovej vojny v lokalite Rusniaky a okolo gazdovskej dedinky Abeland prídeme až k odbočke cez mostík prekonávajúci Suchý potok smerom doprava. Stúpajúca lesná cesta a informačné značky nás privedú až k nášmu lesnému obrovi.

Dračí dub už po stáročia „chráni“ miestnych obyvateľov (od prvých osadníkov, ktorí pomáhali pri stavbe neďalekého hradu Pajštún, cez obchodníkov a prisťahovalcov z Chorvátska, až po nových obyvateľov Lozorna). „Dohliadal“ aj na vybudovanie úzkokojnej parnej lesnej železnice, ktorú však už dávno prežil. V jeho okolí ojedinele prebieha ťažba dreva, ktorá ho, dúfajme, neohrozí a Dračí dub sa podarí zachrániť aj pre budúce generácie, aby aj ony mali možnosť objavovať jedinečnosť prírody a prchavý moment času zapísaný v jednom kmeni stromu.

Dnes je jeho majestátna koruna domovom viacerých druhov vtákov, veвериčiek a hmyzu. V jej tieni zase často oddychujú

daniele a iná vysoká zver. Neraz tu bol vidieť aj veľmi zriedkavý biely daniel. V blízkom Suchom potoku sa po dlhých rokoch objavili bobry.

Dračí dub z Lozorna reprezentoval na jar v roku 2023 Slovensko v súťaži Európsky strom roka. Získal viac ako 18-tisíc hlasov, vďaka ktorým sa ocitol na stupienku víťazov a pýši sa striebornou medailou. Slávnostné vyhlásenie výsledkov sa konalo v Bruseli 21. marca 2023, symbolicky na Medzinárodný deň lesov.

„Dračí dub je prvým finalistom zo Slovenska, ktorému sa podaril takýto úspech. Kľúčom k nemu bola jednoznačne angažovanosť aktívnych ľudí, komunita okolo stromu a silná kampaň, ktorá sa darila počas celého hlasovania. Stromu sa dostávalo dostatočnej pozornosti médií, pozrieť si ho prišla aj pani prezidentka Zuzana Čaputová, no čo je hlavné, svojím príbehom nezlomnosti si získal srdcia ľudí nielen na Slovensku, ale naprieč celou Európou,“ uviedla Martina Hromádová z Nadácie Ekopolis, ktorá organizuje anketu Strom roka na Slovensku.

Strážca univerzity

Topoľ čierny v Bratislave

Strom si pamätá ešte starú Petržalku, o ktorej vedia niečo už len bratislavskí pamätníci. Topoľ prežil urbanizáciu Petržalky a dnes je ozdobou areálu univerzity.

V Bratislave-Petržalke v areáli Ekonomickej univerzity rastie strom, ktorý poskytuje tieň mnohým z tisícov študentov tejto školy. V lokalite, kde sa topoľ nachádza, boli podobné stromy vysadené na potreby remeselnej výroby korytárov pôsobiacich v Petržalke ešte v sedemdesiatych rokoch 20. storočia.

Výška stromu je impozantná a možno aj ona rozhodla o tom, že tento topoľ čierny sa stal v roku 2009 víťazom ankety Strom roka. Do vtedajšej uzávierky ankety prišlo do Nadácie Ekopolis 88 nominácií stromov z celého Slovenska. Porota vybrala 12 finalistov a hlasovanie rozhodlo o víťazovi.

Topoľ čierny (*Populus nigra*)

Vek stromu: 100 rokov

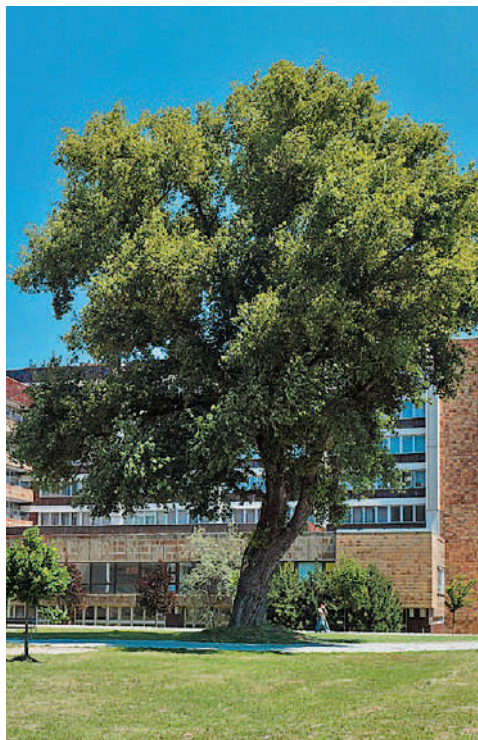
Obvod kmeňa: 430 cm

Výška stromu: 40 m

Kataster obce: Bratislava-Petržalka

Okres: Bratislava 5

Anketa Strom roka 2009 – 1. miesto

„Prvýkrát sme v ankete Strom roka zaznamenali takú vyrovnanosť v hlasovaní. Svedčí to o dobrom výbere finalistov spomedzi všetkých prihlásených stromov, ale aj o tom, že ľudia z rôznych regiónov „svoje“ stromy dobre poznajú a radi im posielali hlasy,“ povedal v roku 2009 Milan Hronec, programový manažér Nadácie Ekopolis, ktorá organizuje anketu Strom roka na Slovensku.

Jazerná víla

Vríba biela v Bratislave

Toto je typická vríba. Sídli pri jazere, hľadá nemo do jeho vôd, je plná života a kto hľadá na ňu, možno sa mu niečo z jej života dostane. Minimálne poznanie, že život je krásny a že stojí za to ho spoznávať v celej jeho plnosti.

Vríba rastie medzi Vajnorama a Račou pri malom jazere. Niekedy ju stúpajúca voda v jazere priam oddelí od okolia a zdá sa, ako keby rástla na samostatnom ostrovčeku. Aj preto ju poniektorí volajú „strom života“. Skôr sa však pre ňu hodí prirovnanie k víle

a jej dlhým vlasom, ktoré pripomínajú konáre a listy.

K stromu na ostrovčeku vedú lúčne a lesné cestičky a táto ťažšie dostupná poloha strom lepšie chráni. Daždivé počasie jej prospieva a v zime sa na rybníku okolo nej chodia ľudia aj korčuľovať.

Vríba biela

Je to listnatý opadavý strom s nepravidelnou korunou dorastajúci do výšky 30 m. Má priamy kmeň, často v dolnej tretine rozkonárený. Konáre sú pri kmeni masívnejšie, konáriky jemné, tenké, dlhé a previsnuté.

Vríba biela (*Salix alba*)

Vek stromu: 100 rokov

Obvod kmeňa: 120 cm

Výška stromu: 3 m

Kataster obce: Bratislava-Vajnory

Okres: Bratislava 3

Anketa Strom roka 2007 – 10. miesto

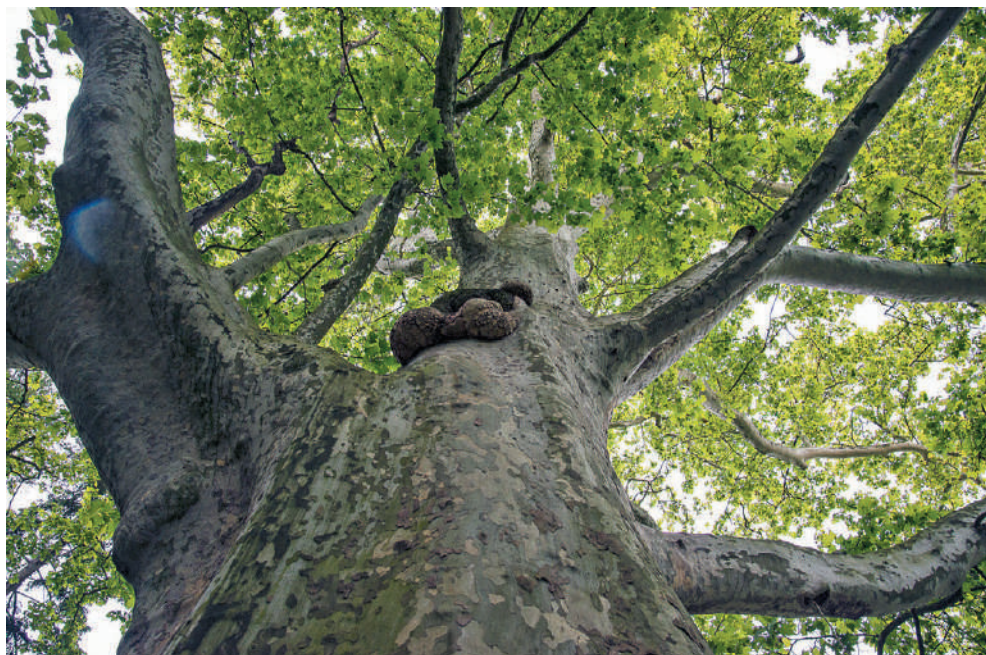

Krásavec od jazera

Platan západný v Stupave

K najväčšejším a vzrastom najpozoruhodnejším drevinám v parku v Stupave patrí platan rastúci na brehu jazera, v ktorom sa zrkadlí jeho obraz spoločne s obrazom kaštieľa.

Priemer koruny stupavského platana, ktorý dosahuje viac ako 30 metrov, spôsobuje, že je neprehliadnuteľným jedincom parku a nájst ho je veľmi jednoduché. Platan sa nachádza za kaštieľom na brehu jazierka a tvorí spolu s ním priam dokonalú vizuálnu symbiózu.

Park pri kaštieli v Stupave prešiel mnohými premenami súvisiacimi s historickým vývojom samotného kaštieľa. Na mieste kaštieľa stál pôvodne vodný hrad, ktorý gróf Mikuláš Pálffy prebudoval na štvorvežový renesančný kaštieľ obklopený vodnou priekopou. Od roku 1867 patril kaštieľ Károlyiovcovi, ktorí začali venovať

viac pozornosti parku a celé sídlo obohatili o romantické, miestami rokokové prvky. Pri poslednej rozsiahlej úprave, uskutočnenej grófom Károlyim, bol park rozšírený a včlenený do okolitých lesov, ktoré boli poľovnými revírmí majiteľov, jeho rozloha dosiahla

Platan západný (*Platanus occidentalis*)

Vek stromu: 260 rokov

Obvod kmeňa: 600 cm

Výška stromu: 35 m

Kataster obce: Stupava

Okres: Malacky

Anketa Strom roka 2015 – 3. miesto

Romantické vodné zrkadlo

Na károlyiovskom panstve podľa dostupných prameňov pôsobil známy český záhradník Jozef Krupička, s ktorého menom sa môžeme stretnúť aj v iných významných parkoch. Centrálna scenéria je pozorovateľná z brehu jazera vzdialenejšieho od kaštieľa a dominuje v nej obraz samotnej budovy s vežičkami, spolu s korunami a kmeňmi stromov obklopujúcimi jazero. Z nich najväčším a najmohutnejším je práve platan západný. Zrkadlenie vodnej hladiny celý tento obraz ešte umocňuje. Park si dodnes zachoval svoje hodnoty a vedie ním náučný chodník. Návštevníkom, z ktorých najpočetnejšiu skupinu tvoria mamičky s deťmi, ponúka príjemné prostredie na prechádzky a umožňuje vnímať jedinečné spojenie umenia a prírody. Platan rastúci na brehu jazera je nielen strážcom susedného kaštieľa, ale priestor okolo neho poskytuje deťom možnosť hrať sa a dospelým oddychovať.

približne 60 hektárov. V parku bol potok a celý systém kanálov, ktoré napájali tri umelo vybudované jazerá. K najvzácnejším a vzrastom najpozoruhodnejším drevinám v parku patrí práve platan západný rastúci na brehu najväčšieho jazera.

V roku 2023 si stupavský platan dokonca „zahral“ aj v televíznom seriáli Dunaj, k vašim službám. Nakrúcala sa pod ním jedna zo scén, v ktorej oživovali po páde do jazera jednu z hlavných hrdiniek seriálu – Kristínu Svarinskú.

Filmová hviezda

Lipa malolistá v Štefanovej

Nie každému stromu sa podarí, že si ho všimnú filmári a nakrútia pri ňom hneď dva filmy. Scenéria lipy a kaplnky je určite fotogenická, takže sa niet čomu čudovať. Ale nemusíme byť hneď filmári či fotografi, aby sme si zamilovali toto miesto.

Lipa rastie vedľa Kaplnky sv. Rozálie na miernej vyvýšenine pod Malými Karpatmi pri Štefanovej, neďaleko štátnej cesty smerom do Častej. Ide o lokalitu s názvom Na Križniciach a nachádza sa pri nej aj posledný informačný panel náučného chodníka, ktorý vychádza zo Štefanovej.

Mohutný strom a kaplnka tvoria neodmysliteľnú dvojicu. Domáci obyvatelia vravia, že jeden bez druhého, to by už nebolo ono. Tvrdia tiež, že toto miesto vyžaruje uvoľňujúcu atmosféru, v ktorej každý

Pútnické miesto

Náučný chodník, ktorý vedie okolím Štefanovej, nás na svojej poslednej zastávke oboznámi s Kaplnkou sv. Rozálie, známym pútnickým miestom. Už zďaleka je vidieť spolu s košatou lipou na nevysokoj vyvýšenine za obcou. Kaplnku postavili v roku 1885 a zrekonštruovali v roku 2007. K tzv. Rozálke sa konali procesie vždy v nedeľu po sviatku sv. Rozálie (4. september). Sviatok sa nazýval Hodky a bol často spájaný s dožinkami.

nájde pokoj a oddych. Je oddávna pútnickým miestom a v tieni lipy si rád odpočinie každý podošľach.

Kaplnka, od ktorej je nádherný výhľad na Malé Karpaty a Podunajskú nížinu, sa stala v minulosti aj zaujímavou filmovou kulisou a miestom, pri ktorom sa natáčali niektoré filmy, napr. seriál Vivat Beňovský či film S Rozárkou.

Lipa malolistá (*Tilia cordata*)

Vek stromu: 140 rokov

Obvod kmeňa: 200 cm

Výška stromu: 17 m

Kataster obce: Štefanová

Okres: Pezinok

Anketa Strom roka 2008 – 7. miesto